

EWA RADOMSKA ▶▶

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9503-534X>

Powrót do źródeł jako droga do zbudowania świadomości podmiotowości kulturowej i odrodzenia tradycyjnej kultury chińskiej

[recenzja książki *Charakter Chin*]

Returning to the sources as a way to build awareness of cultural subjectivity and the revival of traditional Chinese culture

[book review *Charakter Chin*]

Recenzowana książka „Charakter Chin” (ss. 342) opublikowana została przez Wydawnictwo Naukowe Grado w Toruniu w 2023 r. Na język polski przetłumaczyła ją z języka angielskiego Magda Pieczatowska-Mysiak.

Autorem książki jest Yulie Lou, obecnie 89-letni profesor filozofii i religioznawstwa związany przez dekady z Uniwersytetem Pekinśkim. Był m.in. założycielem i dyrektorem Instytutu Chińskich Buddyjskich Studiów Kulturowych, członkiem Komitetu Akademickiego Uniwersytetu Pekinśkiego, wykładowcą w Minlun College. Znany w kraju i za granicą ze swoich studiów nad historią filozofii chińskiej, zwłaszcza metafizyką okresu Wei i Jin (220-420 n.e.) oraz współczesną filozofią Chin, jak również z promocji kultury chińskiej. Autor lub współautor licznych publikacji naukowych, m.in. współredaktor czterotomowej „Historii cywilizacji chińskiej” opublikowanej w j. angielskim w 2012 r. przez Cambridge University Press.

Książka pt. „Charakter Chin” jest zapisem wykładów Lou Yulie dla członków Elitarnego Pekinśkiego Klubu Czytelników (Beijing Readers VIP

Club). Autor w przedmowie napisał, że jego zamysłem było podzielenie się spostrzeżeniami, a nie narzucanie nikomu swoich poglądów. Dodał, że ma nadzieję, iż jej przekaz

będzie w stanie dotrzeć do większej rzeszy ludzi, zwłaszcza młodych, i zainteresować ich naszą tradycyjną kulturą oraz sprawić, aby ją zrozumieli, zastanowili się nad nią oraz ją rozwijali, po to, abyśmy byli w stanie stworzyć własną podmiotowość kulturową w świecie wielokulturowej wymiany oraz wytyczyć wyjątkową drogę modernizacji o chińskiej specyfice w pełni wykorzystując bogate zasoby naszej tradycyjnej kultury (s. 15).

Lektura książki wyraźnie wskazuje, że jej przekaz skierowany jest przede wszystkim do czytelnika chińskiego, zgodnie z założeniami autora. Sięgając do źródeł historycznych i wielowiekowej tradycji, wyróżnia cechy charakteryzujące kulturę chińską z uwzględnieniem jej różnych wymiarów, wyjaśnia jej genezę, ewolucję, wpływy, znaczenie. Identyfikuje współczesne wyzwania, w tym trwający w Chinach proces westernizacji (przyjmowania kultury zachodniej), kryzys humanizmu, niewystarczającą świadomość, wiedzę, zrozumienie, akceptację przez społeczeństwo chińskie, zwłaszcza młodych ludzi swoich korzeni kulturowych, bogactwa tradycyjnej chińskiej kultury.

Przyjrzyjmy się zawartości poszczególnych ośmiu rozdziałów książki. W rozdziale pierwszym – „Narodziny oraz upadek kultury chińskiej w minionym stuleciu” Yulie Lou zwraca uwagę, że współcześnie, w warunkach wymiany kulturowej, kluczowe jest zbudowanie świadomości podmiotowości kulturowej w społeczeństwie. Jest podstawą do odkrycia na nowo i z nowej perspektywy tradycyjną kulturę chińską. Autor przyjął, że kultura jest „skrytalizowaniem ludzkich działań twórczych oraz myślenia i zawiera w sobie wartości narodu, filozofie, styl życia, jak również przekonania i zwyczaje, które są ściśle powiązane z historią oraz tradycjami danego narodu” (s. 22). W pewnym stopniu kultura jest nośnikiem historii.

Kiedy mówimy, że Chiny mają pięć tysięcy lat historii (...) mamy na myśli nagromadzenie się i dziedzictwo pięciu tysięcy lat chińskiej kultury (...). Jeśli ztratni się podmiotowość kulturową narodu lub kraju, oznacza to, że zostaje

przerwana historia tego kraju, a co za tym idzie, zostaną utracone także jej duch narodowy oraz tradycje (s. 22).

Autor podkreśla znaczenie ochrony podmiotowości kulturowej narodu, zwracając uwagę, że współcześnie jest to wyzwanie. Wraz z rozwojem Internetu i technologii informatycznych, rozwojem globalizacji, dążenie do otwartości i wymiany kulturowej jest procesem, którego nie można powstrzymać. Ocenia, iż dialogi i wymiany pomiędzy różnymi kulturami świata są pozytywnym zjawiskiem (dla zapewnienia pokoju na świecie i wspierania światowego rozwoju), lecz „warunkiem koniecznym do wymiany kulturowej jest współistnienie różnych kultur, więc jeśli światowy rozwój kulturowy pójdzie w stronę jednorodności, nie będzie ani możliwości, ani potrzeby wymiany kulturowej” (s. 23). Występuje jednak również negatywny proces, wpływu „silnych kultur niektórych potężnych krajów”, mając na myśli kulturę amerykańską, które mają głęboki wpływ na kulturowe tradycje innych krajów. „W dzisiejszym świecie kultura amerykańska, jako jedna z silniejszych kultur na świecie, rozwija się na skalę globalną z przytłaczającą siłą i zadziwiającą szybkością” (s. 23) wpływając na podmiotowość kulturową innych państw. Dodaje, że dla wielu z nich ważną kwestią stało się z jednej strony zapewnienie istnienia wielokulturowości, z drugiej zachowanie i rozwijanie podmiotowości kulturowej własnego narodu. „W przeciwnym wypadku, ich wyjątkowa historia, tradycje oraz duch narodowy stopniowo będzie zanikać, co ostatecznie prowadzić będzie do utraty niezależności narodowej”. Yulie Lou podkreśla, że nie chodzi o zamykanie się na obce kultury, tym bardziej, że wraz z procesem globalizacji, proces wymiany kulturowej jest nie do powstrzymania. Jak pisze autor, „wyzwaniem i celem jest to, aby znaleźć sposób, w jaki możemy zachować wyraźną świadomość podmiotowości kulturowej w obliczu interakcji z silną kulturą, z jednej strony czerpiąc z niej, a z drugiej utrzymując w tym świecie swoją niezależność i nie zatracając własnej kultury narodowej” (s. 24). Według autora jest to wyzwanie dla Chin, tym bardziej, że „wśród współczesnego narodu chińskiego ci, którzy są w stanie pojąć istotę naszej własnej kultury narodowej są w zaniku” (s. 24).

Według autora, od wojny opiumowej (1840 r.), przez Ruch Propagowania Kultury Zachodu (rozpoczęty w 1861 r.), Ruch Reform 1898 r., rewolucję 1911 r., Ruch Nowej Kultury (rozpoczęty w 1915 r.) po wydarzenia bardziej

współczesne, relacje między kulturą tradycyjną, kulturą nowoczesną oraz kulturą obcą stały się skomplikowane. W Chinach trwa proces westernizacji, w którym „zachodnia filozofia oraz idee podważają starożytną kulturę chińską” (s. 21). Wskazuje, że współcześnie wiele ludzi stawia znak równości pomiędzy kulturą nowoczesną a kulturą zachodnią, pomiędzy modernizacją a westernizacją, „co nie tylko stanowi ogromną barierę ideologiczną na naszej drodze do modernizacji, lecz jest także potężną przeszkodą, która utrudnia prawidłowe zrozumienie naszej własnej tradycyjnej kultury” (s. 46). Opowiada się za rzetelnym badaniem rozwoju kulturowego, za ogólną koncepcją strategiczną w kwestii własnego rozwoju kulturalnego (odwołując się do przykładów innych państw). Bez tego rozwój ten będzie bezładny i chaotyczny. Podkreślając znaczenie wymiany pomiędzy różnymi kulturami i korzyści z niej płynących, wzajemnego uzupełniania się, uczenia się od siebie nawzajem, dodaje, że nie chodzi o eliminowanie różnic, czy obieranie drogi konwergencji kulturowej, ale o świadomość podmiotowości, „w przeciwnym wypadku staniemy się niewolnikami innych kultur lub zostaniemy sprowadzeni do roli wasala innych kultur”, (...) silna kultura zastąpi kulturę słabą” (s. 49). Dodaje, iż w procesie budowania świadomości podmiotowości kulturowej, „powinniśmy naszą kulturę i tradycję postawić na pierwszym miejscu, a nie tylko wychodzić naprzeciw rozwojowi z duchem czasu, czy gustom współczesnych ludzi” (s. 51), (...) prawdziwą modernizację może przeprowadzić jedynie naród, który jest głęboko zakorzeniony we własnych tradycjach i kulturze” (s. 52). Odwołując się do przykładu Turcji (kraju o „rozdwojonej jaźni” w dążeniu do westernizacji z jednej strony i pod głębokim wpływem islamu, z drugiej) ocenił, że w Chinach jest podobnie. Podkreślił, że tradycja jest korzeniem nowoczesności.

Niemożliwe jest, abyśmy całkowicie zerwali z tradycją, która jest nierozzerwalnie związana z teraźniejszością; nie można utrzymać tradycji do obecnych czasów w nienaruszonej formie, ponieważ wraz z biegiem czasu nieustannie się ona zmienia. Możemy jedynie cały czas śledzić rozwój tej epoki, aby rozwijać tradycję, ponieważ tylko w ten sposób będziemy w stanie utrzymać jej witalność, jednak nigdy nie należy tego korzenia wyrwać (s. 58).

Według autora, w czasie rewolucji kulturalnej wykorzenione zostały tradycje, tradycyjne obyczaje zostały całkowicie zniszczone.

Yulie Lou pyta, jak we właściwy sposób interpretować tradycyjną kulturę? Według niego, fundamentalną kwestią jest zmiana sposobu myślenia, dostrzeżenie w tradycyjnej kulturze chińskiej tego, co dobre, wartościowe. „Nawet jeśli człowiek będzie często rozmyślał o swoich tysiącletnich tradycjach kulturowych, lecz postrzegać je będzie jako bezwartościowe rupiecie, to tradycje te staną się dla niego ciężarem, a nawet przeszkodą” (s. 67). „Jeśli chodzi o dziedzictwo kulturowe, to inicjatywa spoczywa w rękach współczesnych ludzi” (s. 67). Dziedzictwo kultury chińskiej nie powinno być obciążeniem, może być źródłem innowacji, aby wprowadzić w nie witalność. Podkreślił raz jeszcze znaczenie budowania i wzmacniania świadomości podmiotowości kulturowej. „Tylko wówczas, gdy będziemy posiadać świadomość podmiotowości, będziemy w stanie wyraźniej dostrzegać wady naszej własnej kultury oraz zalety innych kultur, a to da nam możliwość czerpania z mocnych stron innych kultur, abyśmy mogli sprawić, by nasza własna kultura była odpowiednia” (s. 72). Dzięki zbudowaniu świadomości podmiotowości kulturowej „będziemy w stanie na nowo i z nowej perspektywy odkryć naszą tradycyjną kulturę” (s. 72).

W kolejnych rozdziałach, Yulie Lou odnosi się już bezpośrednio do cech charakteryzujących tradycyjną kulturę chińską. Zwraca uwagę na humanizm jako główną jej cechę, kluczowe dzieła klasyczne, których poznanie umożliwia jej zrozumienie, wpływ konfucjanizmu, taoizmu i buddyzmu na kulturę chińską, rolę rytuałów i muzyki, znaczenie tradycyjnej medycyny chińskiej.

W rozdziale drugim „Humanizm jako cecha charakterystyczna tradycyjnej kultury chińskiej” Yulie Lou podkreśla, iż humanizm, którego rdzeniem jest zorientowanie na ludzi, a jego istotą jedność pomiędzy człowiekiem a niebiosami jest główną cechą tradycyjnej kultury chińskiej. Wyjaśnia, że tradycyjna kultura chińska jako priorytet traktuje samodoskonalenie ludzi oraz transcendencję w poglądach etycznych, jak również przywiązuje ogromną wagę do rozwoju ducha moralności. Według autora, w tym tkwi istota humanizmu. Ocenia, iż „w obliczu coraz bardziej pogłębiającej się materializacji, w sytuacji, gdzie ludzie są zniewoleni przez dobra materialne, to właśnie duch humanistyczny jest tym, czego najbardziej potrzebujemy.

(...) nasze społeczeństwo musi zwracać większą uwagę na ludzi, na jednostki” (s. 103). Jako przykład podaje pracowników fabryk.

Ze względu na szybki rozwój technologii, wielu pracowników fabryk zajmuje się dość nudnymi pracami, które często polegają na wielokrotnym wykonywaniu jednego małego ruchu przez cały dzień. Jak polepszyć standard ich życia? Jak sprawić, by mogli się cieszyć bogatszym życiem duchowym? Stanowi to duży problem. Jeśli menedżerowie po prostu zignorują ich potrzeby i nie podejmą żadnych wysiłków, aby wzbogacić ich życie, to duch humanistyczny zostanie zaprzepaszczony (s. 103).

W rozdziale trzecim – „Klasyczne dzieła na temat tradycyjnej kultury chińskiej” Yulie Lou poświęca uwagę głównym klasycznym dziełom, których przestudiowanie zaleca zainteresowanym poznaniem i uchwyceniem istoty tradycyjnej kultury chińskiej. Ich wspólną cechą jest – cytując Konfucjusza: „skupienie się na interpretacji wcześniejszych dzieł, a nie wymyślaniu nowych rzeczy” (s. 105). Owe klasyczne dzieła to „Trzy taoistyczne dzieła klasyczne” („Tao Te Ching”, „Zhuangzi”, „I Ching”), „Cztery księgi” („Czteroksiąg konfucjański”: „Wielka nauka”, „Doktryna środka”, „Dialogi konfucjański”, „Księga Mencjusza”) oraz „Pięć ksiąg klasycznych” („Pięcioksiąg konfucjański”: „Klasyka poezji”, „Księga dokumentów”, „Księga rytuałów”, „Księga przemian”, „Kronika Wiosen i Jesieni”). Tych dzieł jest 12. Spośród tych dwunastu ksiąg, „I Ching” należąca do „Pięciu ksiąg klasycznych” jest niemal identyczna jak „Księga przemian” należąca do „Trzech taoistycznych dzieł klasycznych”, zatem zostaje 11 ksiąg. „Wielka nauka” oraz „Doktryna środka” to dwa rozdziały z „Księgi rytuałów”, w związku z tym mamy dziewięć ksiąg. Według Yulie Lou

nikt nie będzie w stanie zyskać ogólnego spojrzenia na kulturę chińską, dopóki nie zrozumie wszystkich dziewięciu ksiąg; i odwrotnie, nawet jeśli będzie posiadał ogólny zarys chińskiej kultury, to mimo wszystko, jeśli nie zdoła połączyć ogólnych teorii zawartych w tych dziewięciu księgach, nie będzie w stanie wyróżnić ideologicznych postaw ani fundamentalnych poglądów kultury chińskiej. Dlatego właśnie te dziewięć ksiąg stanowi fundament kultury chińskiej oraz są to obowiązkowe lektury dla tych, którzy chcą poznać istotę chińskiej kultury (s. 109).

W dalszej części autor wyjaśnia podstawy „Pięciu ksiąg klasycznych” (z podtytułami: Nie można prowadzić rozmów nie znając „Dialogów konfucjańskich”; Nie można żyć bez poznania „Księgi rytuałów”; „Księga dokumentów”, czyli obowiązkowa lektura cesarzy; „Kronika Wiosen i Jesieni”, książka o wartościach narodu chińskiego; „Księga przemian”, czyli odkrywanie tajemnic wszechświata), podstawy „Trzech taoistycznych dzieł klasycznych” (z podtytułami: Niezmiennność, zamiana oraz brak ingerencji; Naturalność, kluczowa wartość taoizmu; Nieograniczona podróż, istota Zhuangzi; Istota „Czterech ksiąg”, „Wielka nauka”, największa doskonałość; Droga istoty ludzkiej, „Dialogi konfucjańskie”; Polityka doskonała głoszona przez Mencjusza, Najwyższa cnota, „Doktryna środka”).

W rozdziale czwartym – „Konfucjanizm a kultura chińska” autor wskazuje, iż teorie konfucjańskie, nazywane również doktrynami konfucjańskimi, stanowią najbardziej wpływową szkołę filozoficzną oraz ideologię głównego nurtu, która wywarła wpływ na Chiny i inne państwa Azji Wschodniej.

Szkoła konfucjańska opowiada się za rytuałami i samokształceniem oraz wierzy, że Niebiosa będą pomagać tym, którzy przestrzegają rytuałów i posiadają cnoty. Podkreśla także koncepcje takie jak: doskonalenie cnót oraz „doskonalenie (kształcenie) ludzi, kierowanie rodziną, właściwe rządzenie krajem oraz pokój na całym świecie (s. 141).

W rozdziale autor przedstawia również etapy rozwoju konfucjanizmu. Wskazuje, iż pierwszy etap jego rozwoju przypada na okres przed panowaniem dynastii Qin. Na tym etapie przedstawicielami konfucjanizmu byli Konfucjusz, Mencjusz oraz Xunzi. Wyjaśniając ich główne myśli, autor przeszedł do kolejnego etapu rozwoju konfucjanizmu w okresie dynastii Han i kolejnych etapów w okresie dynastii Song i Ming, do współczesnego konfucjanizmu. W rozdziale piątym – „Taoizm a kultura chińska” Yulie Lou wyjaśnia, iż istotą taoizmu jest zgodność z naturą niebios, ziemi i wszechrzeczy, a jego głównymi praktykami: niedziałanie, introspekcja oraz kierunkowanie swojego działania zgodnie z okolicznościami (s. 189). Filozofia taoizmu pochodząca od Laoziego stała się filozofią rządzenia krajem w okresie panowania cesarzy z dynastii Han. Cesarz Han Wu zastąpił nim konfucjanizm. Cesarze w późniejszych okresach ponownie przyjmowali

filozofię konfucjanizmu, a rola taoizmu została zredukowana do szkoły spoza głównego nurtu. Mimo to, zdaniem autora, chińska kultura w znacznym stopniu została ukształtowana przez taoizm. Miała wpływ zwłaszcza na takie obszary jak sztuka wojenna i medycyna. W rozdziale szóstym – „Buddyzm a kultura chińska” Yulie Lou przypomina, iż buddyzm przywędrował do Chin ze starożytnych Indii, a poprzez asymilację z tradycjami chińskimi nastąpił jego rozkwit. Przypadał on na okres później dynastii Wei-Jin oraz Dynastii Południowych i Północnych. Autor ocenił, iż „buddyjska wiara w samoczyszczenie, zwrócenie się ku wnętrzu oraz analizowanie samego siebie, jest zgodna z wewnętrznym duchem kultury chińskiej” (s. 237). W ciągu około dwóch tysięcy lat buddyjskie poglądy oraz praktyki ukształtowały kulturę chińską w wielu obszarach, jak np. język, literatura, życie duchowe. Buddyzm chiński charakteryzuje się również interakcją z konfucjanizmem i taoizmem.

Na znaczenie rytuałów i muzyki Yulie Lou zwraca uwagę w rozdziale siódmym – „Duch artystyczny kultury chińskiej”. Według autora nacisk na oświecenie oraz znaczenie rytuałów i muzyki jest unikalną cechą chińskiej kultury. Są one sposobami kultywowania humanizmu, przy czym rytuały mają na celu kształcenie etyczne, a muzyka – kształcenie artystyczne. „Kształcenie artystyczne wniosło do tradycyjnej chińskiej kultury ducha artystycznego, który realizuje artystyczne ideały i ma na celu poprowadzić ludzi w poszukiwaniu tego, co dobre i pozytywne, skłonić do przekazywania prawdy”.

W rozdziale ósmym – „Tradycyjna medycyna chińska a kultura chińska” Yulie Lou staje w obronie tradycyjnej medycyny chińskiej, uznając ją za nieodłączną część chińskiej kultury. Według autora, jej teorie i praktyki odzwierciedlają podstawowe koncepcje i sposoby myślenia w chińskiej kulturze. „Jeśli ktoś twierdzi, że są to czary, przesady, medycyna bez podstaw naukowych, to równie dobrze taką krytykę może wymierzyć w chińską kulturę” (s. 314). Mimo, że w Chinach istnieją legendy o bogach lub boginiach, którzy stworzyli człowieka, to

w zasadzie cała kultura chińska (w tym medycyna) nie podtrzymuje przekonania, że to bogowie stworzyli/dali życie. Uważa natomiast, że życie pochodzi od *qi* skupionego pomiędzy niebem a ziemią, oraz, że *yuan qi* jest źródłem życia. Wierzy ona, że skupienie *qi* pomiędzy niebem a ziemią jest źródłem życia,

a przekonanie to jest zbieżne z wyobrażeniem na temat życia, jakie jest obecne w chińskiej kulturze (s. 313).

Yulie Lou wyjaśnia, iż cały wszechświat składa się z *qi*. Życie powstaje z *qi*. Życie jest połączeniem czystego *yang qi* oraz mętnego *yin qi*, gdzie to pierwsze kształtuje ciało, a drugie jest źródłem aktywności umysłowych. Oba *qi* są konieczne dla istnienia jakiegokolwiek życia i tylko poprzez integrację obydwu, życie może powstać i zostać utrzymane. Bez *qi* życie się kończy. Wszechświat powstał z połączenia *yang qi* z nieba oraz *yin qi* z ziemi, natomiast człowiek jest całkowicie stworzeniem natury. Autor podkreśla, iż tradycyjna medycyna chińska dużą wagę przywiązuje do równowagi *yin* i *yang*, do zasady pięciu elementarnych faz (żywiółów) (*wu-xing*), które nawzajem się tworzą i niszczą, a także głosi teorie zgodności z naturą, co zdaniem autora jest dowodem jej przynależności do kultury chińskiej. Jak wyjaśnia, według klasycznego dzieła tradycyjnej medycyny chińskiej „Kanon medycyny chińskiej Żółtego Cesarza” (powstało w czasach panowania dynastii Han, jest zapisem rozmów pomiędzy Żółtym Cesarzem i jego medykiem Qi Bo), skoro ludzie powstałi dzięki odziedziczeniu *qi* nieba i ziemi, to powinni żyć zgodnie z prawami i zmianami pór roku. Istnieją jak wspomniano dwa rodzaje *qi*: *yin qi* oraz *yang qi*. Równowaga *yin* i *yang* jest najbardziej elementarnym czynnikiem, który determinuje zdrowie człowieka. Brak równowagi *yin* i *yang* jest przyczyną różnych chorób. Przewodnią zasadą leczenia w tradycyjnej medycynie chińskiej jest utrzymanie równowagi pomiędzy *yin* i *yang*. W tym celu trzeba ustalić, które z nich wzrasta, a które maleje oraz jakie przyczyny doprowadziły do nadmiaru *yin* lub *yang*. Jak dodaje autor, „podstawową koncepcją teorii *yin* i *yang* jest osiągnięcie równowagi w każdym aspekcie naszego życia oraz utrzymywanie stanu spokoju i harmonii” (s. 324). Według Yulie Lou, jedną z najznamienitszych cech chińskiej kultury jest doktryna środka. Dlaczego używanie środka (w języku chińskim *Zhong Yong*) ma znaczenie? Ponieważ środek ma na celu równoważenie rzeczy. Według tradycyjnej medycyny chińskiej, wszystkie choroby mają swoje źródło w braku równowagi między *yin* i *yang*, w braku „środka”. Jak wskazuje autor „W tym sensie nie możemy po prostu traktować tradycyjnej medycyny chińskiej jako chińskiej nauki medycznej, lecz raczej to nauka medyczna powinna stosować doktrynę środka” (s. 322). Według autora, istnieje jeszcze jedna podstawowa teoria

tradycyjnej medycyny chińskiej, a mianowicie zasada pięciu podstawowych przemian. Jest to teoria charakterystyczna dla chińskiej kultury, która przypisuje powstanie wszystkiego, co istnieje pod niebem jednej z pięciu energii przemian, czyli pięciu elementarnym żywiołom (drewna, ognia, ziemi, metalu, wody) i zakłada, iż owe pięć żywiołów wchodzi ze sobą w interakcje. Jak podkreśla, tradycyjna medycyna chińska traktuje człowieka jako jeden cały układ, a nie jako ciało z chorobami w jego poszczególnych częściach. Podejście holistyczne, czyli przekonanie, że stan miejscowy odzwierciedla stan ogólny, znajduje zastosowanie w każdym aspekcie tradycyjnej medycyny chińskiej. Autor zwraca także uwagę na sposoby pielęgnowania zdrowia. Tradycyjna medycyna chińska opowiada się za kompleksowym podejściem do pielęgnowania zdrowia (życia), zarówno w aspekcie fizjologicznym, jak i psychologicznym i filozoficznym. W jakim celu autor pisze o tradycyjnej medycynie chińskiej?

To, czy chińskie teorie medyczne przetrwają, czy też zanikną, jest tak naprawdę kwestią tego, czy przetrwają podstawowe idee chińskiej kultury. Jeśli uda się przywrócić autorytet chińskich teorii medycznych oraz uznać ich prawdziwość (może nie są one zgodne z tzw. koncepcjami naukowymi, lecz są naukowe same w sobie), zostanie przywrócona oraz umocniona wiara w tradycyjną chińską kulturę. Dlatego odrodzenie tradycyjnej medycyny chińskiej to bardzo ważny krok w kierunku odrodzenia chińskiej kultury (s. 328).

Podsumowując, Yulie Lou kierując się do współczesnego czytelnika chińskiego, próbuje go skłonić do powrotu do źródeł, do swoich korzeni, do głębszego poznania bogactwa tradycyjnej kultury chińskiej, odkrywania jej wartości i znaczenia, niepoddawania się bezrefleksyjnie wpływom kultury zachodniej. Odkrycie na nowo i z nowej perspektywy tradycyjnej kultury chińskiej sprzyja według autora zbudowaniu i zachowaniu wyraźnej podmiotowości kulturowej traktowanej jako fundament tożsamości narodowej, a wykorzystanie w pełni bogatych zasobów tradycyjnej kultury może być podstawą do wytyczenia „wyjątkowej drogi modernizacji o chińskiej specyfice” i podążania nią.

Z punktu widzenia czytelnika zachodniego książka jest interesująca, w przejrzysty i spójny sposób prezentująca zagadnienia w niej poruszane.

Pozwala poznać różne wymiary i cechy tradycyjnej kultury chińskiej, uzasadnienia autora do wyrażanego przez niego poglądu o znaczeniu odkrywania i wykorzystywania bogactwa tradycyjnej kultury chińskiej współcześnie. W publicznych wystąpieniach Yulie Loy często podkreśla, że chińską kulturę trzeba starać się zrozumieć, ale nie można jej oceniać według standardów zachodnich. Ma ona bowiem inne wzorce i cechy niż te, przynależne do kultury zachodniej. Jeśli takie oceny są formułowane, ich rezultatem jest często dekonstrukcja czy umniejszanie znaczenia kultury chińskiej. W swojej książce autor obala twierdzenie niektórych, że kultura chińska błędnie w porównaniu z kulturami zachodnimi. W tym aspekcie pojawia się pytanie: czy szeroko rozumiany świat zachodni jest zainteresowany odkrywaniem bogactwa kultury Chin i pogłębianiem wiedzy o niej?

Zagadnienie kultury jako elementu tzw. miękkiej siły nie jest poruszane w książce Yulie Lou, ale warto zatrzymać się na nim. Chiny są państwem „świadomym wizerunkowo”, wykazującym duże zainteresowanie tym, jak są postrzegane przez resztę świata i jakim „statusem” się cieszą. Pozytywny wizerunek Chin na arenie międzynarodowej ma również spełniać funkcje wewnętrzne, w tym wzmacniać legitymizację przywództwa KPCh. Kilka koncepcji może być pomocnych w badaniu tego, jak Chiny są postrzegane na arenie międzynarodowej, przy czym najbardziej znana i powszechnie stosowana jest „miękką siłą”. Soft power to termin ukuty przez Josepha Nye (1990, 2004) i opisuje sposób osiągania wyników poprzez „przyciąganie”. W 2007 r. ówczesny Przewodniczący ChRL Hu Jintao stwierdził w swoim przemówieniu: „[musimy] wzmocnić kulturę jako część miękkiej siły naszego państwa” i że „wielkiemu odrodzeniu narodu chińskiego z pewnością będzie towarzyszyć rozkwit kultury chińskiej”. To rozumienie ma swoje korzenie w pierwszym artykule opublikowanym na ten temat w Chinach w 1993 r. Autorem był Wang Huning, ówczesny profesor Uniwersytetu Fudan, a tytuł artykułu brzmiał: „Kultura jako siła narodowa: miękką siłą”. W 2014 r. Przewodniczący ChRL Xi Jinping przypomniał: „powinniśmy zwiększyć miękką siłę Chin, dać dobrą chińską narrację i lepiej komunikować przesłanie Chin światu”. Chiny postrzegają „miękką siłę kulturową” jako sposób na rozwiązanie tego, co postrzegają jako „niezrozumiany” obraz Chin i tym samym obronę swoich interesów narodowych: bezpieczeństwa reżimu, suwerenności narodowej i rozwoju gospodarczego. W warunkach rosnących wpływów

międzynarodowych Chin (w różnych sferach, w różnym stopniu i zakresie) lepszego rozumienia celów i motywów działań Państwa Środka oraz innych czynników, świat zachodni stał się w ostatnich latach bardziej krytyczny wobec Chin. Nie ułatwia i nie będzie ułatwiał temu państwu realizację wskazanych powyżej celów.

DR EWA RADOMSKA

Instytut Prawa, Ekonomii i Administracji
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków
ewa.radomska@up.krakow.pl

Bibliografia

- Lou Yulie (2023). *Charakter Chin*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Grado.
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China (2007). *Full text of Hu Jintao's report at 17th Party Congress*. Pobrane z: <https://www.mfa.gov.cn/ce/ceuk//eng/xnyfgk/t376863.htm>.
- Nye, Joseph S. (1990). Soft power. *Foreign Policy*, 80, pp. 153–171.
- Nye, Joseph S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- Wang Huning (1993). 作为国家实力的文化：软权力 [Zuowei Guojia Shili de Wenhua: Ruan Quanli; Culture as national power: soft power]. *Journal of Fudan University*, 3, pp. 23–28.
- Wilson Center (2014). *China's soft power campaign. Mapping China's cultural genome*. Washington. Pobrane z: <https://www.wilsoncenter.org/chinas-soft-power-campaign>.
- Yuan Xingpei, Yan Wenming, Zhang Chuanxi, Lou Yulie (eds.). (2012). *The History of Chinese Civilization*. London: Cambridge University Press.